

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА  
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ  
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки  
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

**ББК 74.20**

**О - 59**

**УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379**

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:** Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 40. — Рівне: РДГУ, 2008. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

#### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Головний редактор:**

**Пальчевський Степан Сергійович** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

**Заступник головного редактора:**

**Янцур Микола Сергійович** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

#### **ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:**

**Бех Іван Дмитрович** – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

**Вербець Владислав Володимирович** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Воробйов Анатолій Миколайович** – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Дем'янчук Анатолій Степанович** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

**Карпенчук Світлана Григорівна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Коваль Ганна Петрівна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Литвиненко Світлана Анатоліївна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Лісова Світлана Валеріївна** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

**Малафійк Іван Васильович** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Павелків Роман Володимирович** – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Павлютенков Євген Михайлович** – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

**Пасічник Ігор Демидович** – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

**Поніманська Тамара Іллівна** – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Савчин Мирослав Васильович** – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

**Терещук Григорій Васильович** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

**Тищук Віталій Іванович** – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Ямницький Вадим Маркович** – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

**Ключевые слова:** ценности, ценностно-смысловая готовность, ценностная сфера личности, субъект-субъектные отношения.

**The summary.** This article deals with the problem of future teacher's valuable readiness to professional activity formation on the theoretical level. Some definitions of structural and meaningful sphere of given scientific investigation are considered.

**Keywords:** values, valuable and semantic preparedness, valued sphere of personality, subject-subject relations.

Одержано редакцією 22.01.2008.

УДК: 373: 542

М.І. ТАДЕЄВА

## ІСТОРИКО – ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В РОСІЇ ТА УКРАЇНІ (XVIII-XIX СТОЛІТТЯ)

**Резюме.** В статті розглядаються проблеми організації процесу навчання іноземних мов на російських і українських землях в XVIII–XIX столітті. Визначаються основні тенденції, форми і методи навчання іноземних мов, як "російський" або "слов'янський" феномен. Також дається аналіз деяких підручників та навчальних програм з іноземних мов тих часів.

**Ключові слова:** навчання іноземних мов, підхід, навчальна програма, „російський феномен”, „слов'янський феномен”.

**Актуальність і постановка проблеми.** Сучасна іншомовна освіта в Україні розвивається в рамках загальноєвропейських і світових процесів міжкультурної інтеграції на національному та міжнародному рівнях. Сьогодні в українській мовній освіті відбулися значні позитивні зміни як в організаційному так і в змістовому контекстах.

Геополітичні, комунікаційні та технологічні зміни в суспільстві втягнули в безпосереднє і опосередковане спілкування достатньо велику кількість людей різноманітних професій, різного віку та інтересів і соціального статусу. Відповідно збільшилися і потреби у використанні іноземних мов. Особливо актуальним став інтерактивний підхід до вивчення іноземних мов, а саме, розвиток таких компетенцій як мовна, мовленнєва, соціокультурна.

Формування змісту сучасної іншомовної освіти в Україні включає не лише запозичення передового досвіду європейських країн, а й використання історичного досвіду навчання іноземних мов на російських і українських землях, починаючи з XVIII століття.

Метою цієї статті є розкриття особливостей змістового наповнення іншомовної освіти в Росії та Україні в XVIII-XIX столітті. Важливим завданням є також дослідження основних тенденцій, принципів і методів навчання іноземних мов, які вивчалися в ті часи на російських та українських землях. При цьому особливо важливим аспектом є використання досвіду так званого "російського" феномену засвоєння іноземних мов.

Російські вчені-дослідники, такі як Павловська А.В., Китайгородська Г.О., аналізуючи розвиток іншомовної освіти в XVIII-XIX столітті, виділяють певну систему принципів і методів навчання західних мов, називаючи це явище як "російський" феномен. Провівши дослідження розвитку іншомовної освіти на українських землях в цей період і навіть раніше, ще в XVIII столітті, можна із впевненістю трактувати це явище в широкому значенні і умовно назвати "слов'янський" феномен

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Основи вчення про мовну освіту в Росії були закладені ще М.В. Ломоносовим у праці "Российская грамматика". Великий вчений закінчив Слов'яно-греко-латинську академію і був добре обізнаний з класичними мовами. В той час він виступив проти засилля німців в російській науці XVIII століття і став ініціатором створення Московського університету та двох гімназій при ньому.

Великий внесок в розвиток мовної освіти зробив учень і соратник Ломоносова, директор університетської гімназії М.М. Поповський, переклавши на російську мову книгу Д.Локка "Думки про виховання" з англійської мови. Ще один учень Ломоносова А.А. Барсов був відомим вченим – лінгвістом, який написав багато праць щодо навчання рідної мови і західних європейських мов.

На українських землях відомим фахівцем з іншомовної освіти в цей час був Петро Могила, який в створеній ним академії запровадив вивчення латинської, старослов'янської, древньогрецької і древньоєврейської мови. Сподвижниками великого вченого стали Феофан Прокопович і Стефан Яворський, пізніше К.Д. Ушинський.

В наш час проблемами розвитку вітчизняної і європейської іншомовної освіти займалися в Україні такі вчені як Ніколаєва С.Ю., Кузнецова О.Ю., Китайгородська Г.О., Бухбіндер В.А., Махінов В.М. та інші. В їх роботах основна увага приділялася іншомовній освіті сучасного періоду – XX століття. Період просвітництва не досить вивчений щодо аспекту становлення освіти з іноземних мов та рідної мови на російських та українських землях в XVIII – XIX столітті.

Період XVIII століття ввійшов в історію як період просвітництва в Росії, в Україні цей період почався ще в XVII столітті, завдячуючи культурно – просвітницькій і педагогічній діяльності Петра Могили. Саме в Києво-Могилянській академії вперше на теренах Східної Європи крім традиційного богослов'я викладалися такі предмети як європейська філософія, риторика, логіка та іноземні мови: латина, старослов'янська,

древньогрецька, древньоєврейська, а також вивчалися сучасні мови – українська, російська, польська, грецька.

**Виклад основного матеріалу.** Серед іноземців в той період складалася думка або концепція про особливі мовні здібності росіян, які дають можливість оволодіти іноземними мовами досконало з дитинства. Так французький поет і драматург Ф. Ансело в першій чверті XIX ст. після поїздки в Росію писав про особливу систему освіти з іноземних мов, яка полягала в тому, що з раннього віку діти слухали французьку мову, а після того як вони підростали, то для них призначали француза-вчителя. Саме французькою мовою діти навчалися висловлювати свої думки, читали французьку літературу мовою оригіналу. Особливості російської мови, яка є одночасно м'якою та енергійною, дають можливість вимовляти звуки як французькі так і німецької мови, а також розмовляти англійською. Суть теорії Ансело полягає в тому, що російська мова, а також українська, характеризуються особливою гнучкістю до сприймання і вимови різних відтінків іноземних мов західноєвропейської групи. Таким чином, східні слов'яни (росіяни, українці, білоруси) через особливості фізіологічного складу легко оволодівають іноземними мовами.

Рациональне пояснення цього явища дають американці в XIX ст., виділяючи три основні причини унікальних здібностей росіян і українців до оволодіння іноземними мовами. За теорією англійського русиста Д. Уоллеса Маккензі до цих причин відносяться такі: по-перше, уважне і серйозне відношення до освіти дітей, які з раннього дитинства вивчали іноземні мови. Цей «російський» феномен генетичної здібності засвоювати іноземні мови тісно пов'язаний з необхідністю вивчати іноземні мови, щоб «бути цивілізованими». Серед важливих факторів успішного оволодіння мовами необхідно назвати глибокий інтерес російського суспільства до чужих мов і культур. Чужа мова і література значили для росіянина дуже багато на шляху відкриття нових культур, народів і цивілізацій [3, 18].

По-друге, методам і принципам навчання чужих мов приділялась велика увага в програмах початкових закладів. В 1771р. вийшла перша колективна робота викладачів Московського університету з дидактики і методики викладання «Спосіб навчання» для вчителів гімназій, пансіонатів і домашніх вчителів. Значне місце в «Способі навчання» відводилося викладанню іноземних мов, що сприяло духу часу і виражало уявлення епохи про володіння іноземними мовами. В кінці рекомендувалось використовувати надруковані при університеті алфавіти латинської, французької, німецької, грецької та російської мов. В цей час в університетській типографії значне місце займало видання підручників і словників з іноземних мов. Так першою книгою, виданою в типографії, була книга Я.А. Коменського «Світ чуттєвих речей в картинках», («Orbis sensuatum pictus»), пізніше – «Азбука латинська» (1757), «Азбука французька» (1758), «Нова італійська граматики» (1759), «Азбука німецька» (1760).

Автори «Способу навчання» крок за кроком пояснювали, як ефективно навчити дітей іноземних мов. На першому етапі вважалося за необхідне познайомити дітей з алфавітом і фонетикою, потім дати основи граматики, далі вчителю мов переходити до читання і трактування творів письменника оригіналу. Робота з текстом проходила такі етапи:

- читання вголос учителем для звикання до правильної вимови ;
- переклад статей вчителем і кращими учнями;
- розбір перекладної статті з граматичним аналізом;
- самостійний переклад і заучування;
- переписування на чистовик і зворотний переклад на мову оригіналу.

В «Статуті навчальних закладів» (1804) пропонувалась така схема викладання іноземних мов: вчителі німецької і французької мов займалися в кожному класі по 4 години в тиждень, в 1 класі діти навчалися читати, писати і початкових основ граматики. В 2 класі продовжувалась граматики і давалися переклади з німецької і французької мов на рідну мову. В 3 класі вивчалися письменники і займалися перекладами з рідної мови на німецьку і французьку. В 4 класі вивчали поезію іноземних письменників і вчилися самі складати вірші.

В програмі Царськосельського ліцею стверджувалося, що необхідно так розподіляти навчальний час, щоб на іноземні мови відводилося не менше 4 годин в день. Крім того, директор контролював, щоб у вільний час учні говорили між собою французькою та німецькою мовами.

Центральне місце іноземні мови займали і в системі жіночої освіти. При цьому значне місце відводилося усній практиці, необхідній для світського спілкування. Серед жіночих закладів особливо виділявся Смольний інститут. Під час перебування в інституті вихованки повинні були в позаурочний час спілкуватися між собою німецькою і французькою мовами. За цим правилом суворо слідкували та існувало навіть кумедне покарання за погану розмовну мову: на шиї дівчини вішали червоний картонний язик, який потім передавався іншій дівчині за певні недоліки у мові.

Пізніше, на початку XX століття, програма з двох мов була ще більш ускладненою. Велике значення при вивченні іноземних мов відводилося навичкам перекладу. Вчили перекладати з російської мови на іноземну і навпаки. Так в атестаті випускника Кадетського корпусу можна було прочитати: «Французька мова: перекладає з німецької на французьку вільно. Латинська мова: з німецької на латинську перекладає вільно».

Так навчали іноземних мов в навчальних закладах. Але однією з важливих причин вільного володіння іноземними мовами було домашнє виховання. Учити дітей в дворянських сім'ях починали з раннього дитинства вчителі – носії мови. Сьогодні цей метод називають «зануренням в мовне середовище». Більшість нянь, гувернанток і учителів зовсім не говорили російською мовою, а тому дитина була повністю оточена іншомовним спілкуванням з дитинства. Цікавий метод оволодіння іноземними мовами описаний А.Т. Болотовим (18 ст.) в його відомих записках. Його власне навчання почалося в будинку курляндського



дворянина. Також з великою теплотою він згадує свого вчителя - професіонала з університетською освітою і його продуману методику навчання іноземних мов. Подальше своє навчання Болотов продовжив в пансіоні в Петербурзі, де особлива увага приділялась перекладам: перекладу з російської мови на французьку Езопових байок і російських газет політичного та історичного стилю.

Таким чином, говорячи про хороше володіння росіяни і українці іноземними мовами, можна виділити декілька складових частин успіху. Серед них - живий інтерес до чужих мов і культури, що давав стимул до їх вивчення, чи також потреби у вивченні росіянами і українцями зарубіжної літератури. Вивчення іноземних мов було перш за все важкою і регулярною працею і більше ніякого чуда тут не було. Важливе значення мала і рання розробка методів і принципів навчання, приділяючи особливу увагу граматиці. На кінець, немаловажну роль зіграв той факт, що з раннього дитинства діти були «зануреними в мовне середовище».

Говорячи про іноземні мови, не можна обійти таке важливе питання, пов'язане з їх вивченням, як вплив на національну самобутність. Мова, а особливо культура, провідником якої вона є, не може не впливати на національну культуру. Про це стверджував А. Дюма, подорожуючи до Росії. Особливо він був вражений прийомом у губернатора Астрахані, де розмовляли іноземними мовами про поезію, романи, оперу, моду, письменників, художників, як у Парижі.

Як відомо, в різні періоди у колишній Росії набувала особливої ваги то одна, то інша мова, в залежності від цілого комплексу причин. Однак серйозною причиною негативного впливу іноземних мов було так зване «засмічення» рідної мови. Ще в XVIII ст. Сумароков стверджував в своїх статтях, що використання чужих слів без необхідності не збагачує, а засмічує рідну мову.

В дійсності захоплення іноземними мовами приводило іноді до дивних результатів. С.Н. Глінка, який навчався в Кадетському Корпусі стверджував, що він народився у Франції, а не в Росії. В 1860 р. відомий російський педагог К.Д. Ушинський писав, що росіяни знайомі найменше з тим, що до них лежить найближче. Тому він радив відводити багато часу і на вивчення рідної мови.

За вивчення предметів природничого і гуманітарного циклу рідною мовою виступав М.В. Ломоносов. Так, він був першим вченим в Росії, хто прочитав лекцію російською мовою. Приведемо для прикладу дві думки Ломоносова щодо використання російської мови. Аналізуючи особливості різних європейських мов великий російський вчений наголошував, що росіяни за своєю природою знаходяться в гонитві за європейськими (іноземними) мовами, а не бережуть і не розвивають своєї рідної мови. Російською мовою можна сміливо передати і красномовство Цицерона і поважність Віргілія і тонкий гумор Овідія. Римський імператор Карл П'ятий стверджував, що іспанською мовою можна говорити з богом, французькою – з друзями, німецькою з ворогами, італійською – з жіноцтвом. Якби він знав російську та інші слов'янські мови, то він знайшов би в них величність іспанської, жвавість французької, міцність німецької, ніжність італійської мови, багатство і лаконічність грецької і латинської мови. В давні часи, коли слов'янський народ не мав своєї писемності і не міг висловлювати письмово свої думки з різних наук, його мова не мала таких різноманітних форм і граматичних структур. Це багатство з'явилося з приходом грецького християнства, коли церковні книги перекладалися з грецької мови на слов'янську, щоб прославляти бога. Правда, на початку цієї роботи виникали дуже часто неточності, огріхи, але користь від цих перекладів дуже велика. При цьому значилось багато приміток, тлумачилось слов'янською мовою те, що нашим попередникам вважалося незрозумілим, нашому поколінню стало приємним і корисним [5, 81].

Багато спільних тенденцій розвитку після прийняття християнства мають інші європейські мови. Поляки, впливаючись в католицьку віру, відправляли мессу за своїм обрядом латинською мовою, тому що через переклади на свою мову вони не придумали кращого звучання. Німецька мова теж була дуже бідною в той час, коли служіння божі відбувалися латинською мовою. Але після того, як Мартін Лютер переклав Біблію на рідну німецьку мову, її багатство примножилось і з'явилися свої чудові і талановиті письменники і вчені.

Думки М.В. Ломоносова про рідну та іноземні мови повністю розділяв в той час М.М. Поповський, професор Московського університету, ректор гімназії при Московському університеті, який стверджував, що наука всіх наук філософія має труднощі, пов'язані з мовами, через те, що основні древні наукові праці писалися класичними мовами. Для знайомства з її надбаннями необхідно вивчити латинь і грецьку мови. Наука, яка роздумує про все на світі, не може задовольнятися лише римською мовою. Її діти – арифметика, геометрія, механіка, астрономія та інші – розмовляють з різними народами різними мовами, а мати, яка подорожує по всьому світу, на жаль, за багато років так і не навчилася сучасних мов. Виникає парадоксальна ситуація, що науки, які не такі загальні і базові, як філософія, вивчають інші мови, а цариця наук – філософія в цьому питанні консервативна. Ера філософії не закінчилась з Римом, вона з усіма народами наступних століть продовжує спілкуватися, і першою мовою спілкування стає грецька. А далі грецька філософія переходить до християнського православного слов'янського світу. І російська мова, як правонаступниця старослов'янської змогла справитися з приготовленою їй місією – творити нову слов'янську філософію на кращих традиціях класичного Риму і Греції, але із слов'янським колоритом [7, 52].

#### **Висновки.**

Таким чином, досліджуючи роль іноземних мов у XVIII-XIX столітті, основні прийоми і методи їх вивчення на теренах сучасної Росії та України, важливо не відкидати ролі рідної мови у розвитку тогочасної науки і освіти, а також методології всіх наук філософії. Роль мовної освіти в ті часи зводилась не тільки до вивчення мов як засобу спілкування, а також як засобу, за допомогою якого шляхом перекладів передавались від покоління до покоління наукові знання з природничих, гуманітарних наук і праці видатних вчених,

філософів античності і середніх віків.

Отже, іноземні мови в XVIII-XIX столітті в Росії та Україні виконували дуже важливі суспільні функції, такі як просвітницька функція, загальноосвітня і пізнавальна.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В.І., Махінов В.М. /Науковий часопис НПП ім. Драгоманова. З історії іншомовної освіти в Україні. /Іншомовна освіта: теорія і методологія. Теорія і практика навчання та виховання/.Серія 17. Випуск 4. - С.3-9.
2. Верицагин Е.М., Костомаров В. Г. Язык и культура. - М., 1980.
3. Китайгородская Г.А. Размышления об образовании вообще и обучении иностранным языкам в частности/. Педагогическое образование. Серия 20. - №2. - 2004. - С. 14-25.
4. Кнебель М.О. Поезия педагогики. - М., 1984. - С.28-41.
5. Ломоносов М.В. Из Российской грамматики/. Избранные произведения. В 2т. Т.2. История . Филология. Поэзия. - М., Наука, 1986.
6. Никитин А.А. Основы дидактики специализированного образования. - Новосибирск, 2001. - С.35-42.
7. Павловская А.В. "Итак, писала по французски..." Место и роль иностранных языков в системе Российского образования // Вестник московского университета. Серия 20. Пед. образование. - 2004. - №1. - С. 97-112.
8. Поповский Н.Н. Речь, говоренная в начале философских лекций/ Жажда познания. Век XVIII: Советов Н. Вознося славу/...Век просвещения: документы, мемуары, литературные памятники / Сост. Орлова А.И., Смирнова Ю.М. - М.: Мол. Гвардия, 1986. (История Отечества в романах, повестях, документах). - С. 41-59.

**Резюме.** В статье рассматриваются проблемы организации процесса обучения иностранных языков на территории России и Украины в XVIII–XIX веке. Определяются главные тенденции, формы и методы обучения иностранных языков, как "русский" или "славянский" феномен. Также анализируются некоторые учебники и учебные программы по иностранным языкам тех времен.

**Ключевые слова:** обучение иностранным языкам, подход, программа обучения, „русский феномен”, „славянский феномен”.

**The summary.** The article deals with the problems of foreign languages' instruction process on the Russian and Ukrainian lands in XVIII–XIX centuries. The main tendencies, forms and methods of foreign languages' instruction as "Russian" or "Slavonic" phenomenon are defined. Also some textbooks, manuals and curriculum of that period on language instruction are analyzed.

**Keywords:** foreign languages instruction, approach, curriculum, "Russian" phenomenon, "Slavonic" phenomenon.

Одержано редакцією 05.02.2008.

УДК: 808.5 (38+37)

Л.П. ПЕТРУК

#### МІСЦЕ ТА РОЛЬ РИТОРИКИ У ФОРМУВАННІ МИСЛЕННЄВО-МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

**Резюме.** Класична древня наука риторика, яка становить фундамент професіоналізму вчителя, юриста, політика, дипломата, менеджера посідає важливе місце у формуванні мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю.

**Ключові слова:** риторика, риторична особистість, ораторське мистецтво, мисленнєво-мовленнєва культура, комунікативна культура, фахівці гуманітарного профілю.

**Постановка проблеми:** Процеси демократизації суспільного життя та гуманізації освітньої системи України посилюють інтерес до призабутої за тоталітарних часів древньої класичної науки риторики, завданням якої є формування особистості риторичного типу, яка володіє мистецтвом яскравого самостійного мислення, переконуючого мовлення, комунікативною культурою у різних сферах суспільного життя: політичній, судовій, академічній, діловій тощо. Наука, яка вчила всіх цих речей зникла понад 75 років тому, а з педагогічних, юридичних інститутів та університетів була витіснена ще раніше, тому Україна, як і інші держави СНД, втратила свої кваліфіковані кадри, які володіли риторикою в системі освіти та розробляли її як науку на рівні світових вимог. Сучасний етап у відродженні риторики покликаний вирішити ряд зазначених проблем і отримав філософсько-дидактичне спрямування, яке передбачає формування риторичної особистості, бо як стверджують дослідники: "... риторика первісно розгорталась не лише як філософія, а і як педагогічна наука" [4, 16], про що свідчать праці давніх риторів, зокрема Сократа, Аристотеля, Квінтіліана та інших. Учителю в античні часи стояв поруч із оратором, філософом, поетом, віщуном, царем, був провісником правди, служив істині, добру, красі. Педагогічна риторика античності концептуальною основою мала ідею істини, як плоду навчання. Процес навчання мав яскраво виражений наслідувальний характер: учень був послідовником учителя у культурі думання, ораторському мистецтві, культурі спілкування, охоче наслідував його спосіб життя, часто спартанський аскетичний. Учителю у ті часи мав авторитет духовного поводиря, просвітителя і обов'язково володів мистецтвом красномовства, яке тоді порівнювали з божественним даром. Однак з розвитком цивілізації, науково-технічної революції, поширення нових джерел знань громадський авторитет учителя

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ПЕРЕДМОВА</b> .....                                                                                                                                                                                              | 3   |
| <b>ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ</b> .....                                                                                                                                                                       | 4   |
| <i>Малафійк І.В.</i> Антон Семенович Макаренко і педагогічне мислення. ....                                                                                                                                         | 7   |
| <i>Пашко Л.Ф.</i> Педагогічне мислення сучасного вчителя в контексті філософського світогляду А.С. Макаренка. ....                                                                                                  | 9   |
| <i>Фролов А.А.</i> Социально-педагогическое мышление А.С.Макаренко: базовые понятия педагогики, их структура. ....                                                                                                  | 12  |
| <i>Семенюк-Іванюк Л.Ю.</i> Ідеї розвитку педагогічної логіки А.С. Макаренка в умовах сучасних педагогічних інтерпретацій. ....                                                                                      | 14  |
| <i>Терешко Л.В.</i> Проблема соціально-педагогічної технології у педагогічній спадщині А.С.Макаренка. ....                                                                                                          | 19  |
| <i>Нечипорук Л.І.</i> Ідеї синтетичної педагогіки А. С. Макаренка в контексті ноосферної освіти. ....                                                                                                               | 21  |
| <i>Колесніков С.А.</i> Спільна робота сім'ї та школи з формування музичної культури молодших школярів у світлі педагогічної концепції А.С. Макаренка. ....                                                          | 24  |
| <i>Симоненко Л.І.</i> Соціальний захист дітей та молоді в аспекті теоретико-методичної спадщини А.С. Макаренка. ....                                                                                                | 27  |
| <i>Малафійк І.В.</i> Розвиток знання - провідна ідея сучасної дидактики. ....                                                                                                                                       | 29  |
| <i>Колос Ю.З.</i> Педагогічне мислення викладача вищої школи в контексті формування інформаційно-технологічної компетентності студентів. ....                                                                       | 39  |
| <i>Тимошук Л.В.</i> Формування досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу у педагогічній спадщині А.С. Макаренка. ....                                                                                           | 41  |
| <i>Илалтдинова Е.Ю.</i> Официальная педагогика и общественно-педагогическая инициатива как факторы развития педагогической теории (постановка проблемы). ....                                                       | 44  |
| <i>Яковенко К.Ю.</i> Формування педагогічного мислення майбутніх соціальних педагогів у процесі вирішення педагогічних ситуацій у роботі з обдарованими учнями у загальноосвітніх навчально-виховних закладах. .... | 46  |
| <i>Крат І.В.</i> Школа і освіта на Волині напередодні створення Едукаційної комісії (1773 р.). ....                                                                                                                 | 47  |
| <i>Джеджерера О.В.</i> Громадські об'єднання як засіб творчої активізації студентів. ....                                                                                                                           | 51  |
| <i>Джеджерера К.В.</i> Комунікативний потенціал громадських студентських об'єднань. ....                                                                                                                            | 55  |
| <i>Останчук М. В.</i> Цілісне мислення при розвивальному навчанні. ....                                                                                                                                             | 60  |
| <i>Єфремов С.В.</i> Інтеграція у змісті професійно спрямованої науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ століття. ....                                           | 65  |
| <i>Оксенюк О.В.</i> Формування національних цінностей в учнів у контексті сучасного педагогічного мислення. ....                                                                                                    | 69  |
| <i>Борисюк Л.Р.</i> Наукові принципи роботи педагога з обдарованими дітьми. ....                                                                                                                                    | 72  |
| <i>Шокало А.В.</i> Практичний досвід формування сучасної мовної освіти у Франції. ....                                                                                                                              | 75  |
| <i>Галатюк Ю.М.</i> Теоретичні й методичні аспекти формування інтелектуальних умінь у контексті навчально-пізнавальної діяльності. ....                                                                             | 78  |
| <i>Онопрієнко О. В.</i> Проектна діяльність як інтегративна модель навчальної діяльності молодших школярів. ....                                                                                                    | 84  |
| <i>Щербакова К.Й., Зайцева Л.І.</i> Сучасні підходи до навчання старших дошкільників розв'язання арифметичних задач. ....                                                                                           | 87  |
| <i>Юринець О.</i> Формування педагогічної відповідальності студентів коледжу. ....                                                                                                                                  | 90  |
| <i>Пелех Ю.В.</i> Формування ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності. ....                                                                                                      | 94  |
| <i>Тадєєва М.І.</i> Історико – педагогічний досвід становлення іншомовної освіти в Росії та Україні (XVIII – XIX століття). ....                                                                                    | 97  |
| <i>Петрук Л.П.</i> Місце та роль риторики у формуванні мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю. ....                                                                                         | 100 |
| <i>Винар В.П.</i> Формування творчого мислення майбутніх вчителів початкової школи як передумова розвитку творчого потенціалу особистості. ....                                                                     | 103 |
| <i>Свіриць К.О.</i> Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи у контексті сучасного педагогічного мислення. ....                                                                              | 105 |
| <i>Тадєєв П.О.</i> Різні підходи до поняття «обдарованість» в психолого-педагогічній науці США. ....                                                                                                                | 109 |
| <i>Бордюк М.А.</i> Парадигма вивчення природознавства студентами гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів в умовах нового інформаційного простору. ....                                                | 113 |
| <i>Яничур М.С., Єзерська Н.Р., Зброжек Д.Г.</i> Підготовленість майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. ....                                                         | 115 |
| <i>Цимбалару А.Д.</i> Семантика понятійного апарату проблеми педагогічного проектування. ....                                                                                                                       | 121 |
| <i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна педагогічна діяльність як чинник розвитку освітніх систем. ....                                                                                                                  | 127 |

|                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Косарєва О.І.</b> Роль стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці. ....                    | 132 |
| <b>Щербакова Н.М.</b> До вивчення особливостей пізнавальної самостійності учнів 7-9 класів. ....                                    | 136 |
| <b>Забута Т.В.</b> Дитяче самоврядування в педагогічній теорії та практиці: ретроспективний огляд. ....                             | 140 |
| <b>Мельничук Л.В.</b> Соціальний розвиток молодших школярів у світлі педагогічного досвіду А.С. Макаренка. ....                     | 147 |
| <b>Трофимчук О.І.</b> Етнопедагогічні основи у вихованні музикантів-інструменталістів. ....                                         | 150 |
| <b>Михайлова Л.І.</b> Проблема моральної свідомості у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського. ....                                   | 153 |
| <b>Примак О.П.</b> Формування в учнів початкової школи уміння вчитися в процесі вивчення табличних випадків арифметичних дій. ....  | 157 |
| <b>Марко В.Ю.</b> Поняття духовності сучасного вчителя. ....                                                                        | 163 |
| <b>Фарина Н.П.</b> Виховання студентської молоді в контексті творчого шляху Володимира Івасюка. ....                                | 166 |
| <b>Тепла М.Й.</b> Психолого-педагогічні особливості спілкування та спільної діяльності дошкільника з дорослими та однолітками. .... | 168 |
| <b>Відомості про авторів.</b> ....                                                                                                  | 172 |

Наукове видання

# **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

## **Збірник наукових праць**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Малафійк І.В.  
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.  
Технічний редактор Кравчук В.Ю.  
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 15.09.2008 р. Підписано до друку 31.10.2008 р.  
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.  
Ум. друк. арк. 26,2. Обл. вид. арк. 26,7 Замовлення № 69/1. Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31  
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і  
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі  
Рівненського державного гуманітарного університету  
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59      **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах  
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського  
державного гуманітарного університету. Випуск 40.— Рівне: РДГУ, 2008.  
— 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20